ZAHİRƏDDİN MƏHƏMMƏD BABUR - “BABURNAMƏ”

Əslən özbək olan Zahirəddin Məhəmməd Babur 14 fevral 1483-cü ildə hal-hazırda Özbəkistanda yerləşən Əndican şəhərində anadan olub.

Tarixdə Böyük Türk-Hind Dövlətinin banisi və ilk hökmdarı kimi tanınan Zahirəddin Məhəmməd Babur 26 dekabr 1530-cu ildə Hindistanın Aqra şəhərində 47 yaşında vəfat etmişdir. Onu əvvəlcə Aqra şəhərində dəfn etmişlər, sonralar, 1539-cu ildə Baburun öz vəsiyyətinə görə, məzarı Kabil şəhərində yerləşən Babur bağlarına köçürülmüşdü *(indiki Əfqanıstan İslam Respublikasının paytaxtına).* 1646-cı ildə nəticəsi Sultan Cahan şah tərəfindən Baburun məzarı üzərində türbə tikildi.

Babur ata tərəfdən Teymurilər sülaləsindən, ana tərəfdən isə Çingiz xan sülaləsindəndir. Baburun atası Əmir Teymurun nəvəsi Ömər Şeyx Mirzə Barlas idi. Baburun anası isə Çingizlilər nəslindən olan Yunus xanın qızı Qutluq Nigar xanım idi

Baburun cağatay türkcəsində yazdığı və həyatından xronoloji olaraq bəhs etdiyi Baburnamə əsəri Türk ədəbiyyatı tarixində önəmli yerə sahibdir. Xətti Babur deyilən yazı-əlifba sistemini təkmilləşdirən Babur eyni zamanda Çağatay türkcəsində yazılmış ədəbiyyatın Əlişir Nəvaidən sonra ən böyük şairi hesab olunur

Zahirəddin Məhəmməd Baburun yaradıcılığında “Baburnamə” əsəri mühüm yer tutur. Türk və islam ədəbiyyatında memuar janrında yazılmış ilk əsər olan “Baburnamə” 1494-1529-cu illər arasında Orta Asiyada, Əfqanıstanda və Hindistanda baş verən bütün hadisələri, müəllifin öz həyatını, o dövrün bütün siyasi xadimlərini, elm və ədəbiyyat nümayəndələrini əhatə edir. Əsərin 10-dan artıq əlyazma nüsxəsi mövcuddur. “Baburnamə” hələ müəllifin öz sağlığında böyük əks-səda doğurmuşdur. Təkcə Əkbər şahın sarayında üç dəfə farscaya tərcümə edilmişdir.

“Baburnamə” üç hissədən ibarətdir. “Fərqanə” adlanan birinci hissədə Baburun taxta çıxdığı 10 iyun 1494-cü ildən 14 iyun 1504-cü ilə qədər baş verən hadisələr öz əksini tapır. Bu on il ərzində Babur taleyin bir sıra ağır sınaqlarına məriz qalmış, ata mülkünü dəfələrlə itirmiş və qazanmış, axırda yenə itirərək çarəsizlik içində Xorasana getmək üzrə vətənini tərk etmişdir.

“Baburnamə”nin ikinci hissəsi “Kabil” adlanır. 14 iyun 1504-cü ildən 12 dekabr 1520-ci ilə qədərki 15 il yarımlıq dövrü əhatə edən bu hissədə böyük dövlət xadimi və sərkərdə saysız-hesabsız vuruşlarda iştirak etmiş, nəhayət, bəlli bir coğrafiya üzərində öz səltənətini qura bilmişdir.

“Baburnamə”nin “Hindistan” adlanan hissəsi 8 oktyabr 1526-cı ildən 1529-cu ilin 5 sentyabrınadək olan dövrün hadisələrini əhatə edir. Əslində, Baburun Hindistan macərası hələ 1519-cu ildə başlamışdır. O, həmin vaxtdan sonra Hindistana beş dəfə yürüş etmiş, Pəncabı (1519/20), Qəndaharı (1522), Lahoru (1523), Dehlini və Aqranı (1526) ələ keçirmiş, Əfqanıstanı, Bəlucistanı və şimali Hindistanı öz hökmranlığı altına alaraq Böyük moğollar imperiyasının təməlini qoymuşdur.

Babur bütün hadisələri özü qeydə almış, xüsusi gündəlik tutmuşdur. Baburun dilinin sadəliyi, obrazlılığı, müşahidələrinin zərifliyi, qeyri-adiliyi, dəbdəbədən uzaq təhkiyə tərzi, səmimiyyəti insanı heyran edir. Babur hər şey haqqında obyektiv və dəqiq yazmışdır. Bu mənada "Baburnamə" o dövrün bir ensiklopediyası sayıla bilər.